

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De reizende is thuis

Westveer, T.J.T.

Publication date

2022

Document Version

Submitted manuscript

Published in

Taalmysteries

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Westveer, T. J. T. (2022). De reizende is thuis. In A. Peeters, & P. Sleeman (Eds.), *Taalmysteries: Raadselachtige feiten van grote en kleine talen* (pp. 134-137). Uitgeverij Lias.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

De reizende is thuis

Een aantal jaren geleden besloten de NS om al hun aankondigingen, zowel op het station als in de trein, niet langer met *Dames en heren* te laten beginnen, maar met *Beste reizigers*. De reden voor deze verandering: *Dames en heren* verwijst alleen naar vrouwen en mannen en sluit zo mensen uit die zich niet identificeren als man of vrouw. *Beste reizigers* is een neutralere, zogeheten inclusieve term. Maar is dat wel zo? Er lijkt in het Nederlands toch al een ban van vrouwelijke beroepsnamen gaande te zijn. Het komt vaak voor dat je ergens het woord *schrijver* leest, gevolgd door *zij* of een naam van een vrouw. Ook de Volkskrant heeft zo besloten om niet langer vrouwelijke beroepsnamen te gebruiken, maar uitsluitend de mannelijke – neutrale (?) – varianten.

Het gebruik van alleen de mannelijke vorm volgt het model van het Engels. Het Engels wordt vaak gezien als het voorbeeld van een neutrale, niet-seksistische taal, omdat er voor vrijwel alle beroepsnamen maar één vorm bestaat. Er zijn maar enkele gevallen waarbij er nog twee verschillende woorden voor mannen en vrouwen zijn, bijvoorbeeld *actor* en *actress* of *waiter* en *waitress*, en natuurlijk verwantschapstermen zoals *brother* en *sister*. Daarnaast zijn voor beroepsnamen die vroeger duidelijk naar mannen verwezen nu ook nieuwe neutrale vormen bedacht: we hebben het dus niet meer over een *fireman*, maar over een *firefighter* en de voorzitter van de vergadering is niet langer meer een *chairman*, maar een *chairperson*. Op het eerste gezicht lijkt dat ook een goede oplossing voor het Nederlands.

Toch zit er hier een addertje onder het gras. Meerdere studies – over verschillende talen waaronder onze buurtalen Duits en Frans – laten zien dat die zogezegd neutrale (mannelijke) vormen helemaal niet zo neutraal zijn. In een experiment werden mensen bijvoorbeeld gevraagd om hun favoriete zanger of zangeres te noemen. Wanneer de vraag werd gesteld met een mannelijke ‘neutrale’ vorm (Wat is je favoriete zanger?), dan werden veel meer mannelijke zangers genoemd dan wanneer de vraag zowel de vrouwelijke als de mannelijke vorm bevatte (Wat is je favoriete zanger of zangeres?). De mannelijke vorm roept dus vooral het beeld van mannen op en is dus niet neutraal.¹ Terug naar *Dames en heren* dan maar? Of misschien toch beter *Beste reizigers en reizigsters*? Dan blijven echter de non-binaire personen onzichtbaar.

Een vergelijkbaar probleem speelt ook bij persoonlijke voornaamwoorden, zoals *hij* en *zij* in het Nederlands. Welke vorm gebruik je als je je niet als man (*hij*) of vrouw (*zij*) identificeert? Verschillende alternatieven voor *hij* en *zij* hebben inmiddels hun opwachting gemaakt, variërend van het gebruik van de al bestaande vorm *die* – die van zichzelf al neutraal is – of *hen* tot de introductie van hele nieuwe vormen van persoonlijke voornaamwoorden, bijvoorbeeld *xij*. Deze discussie is absoluut niet beperkt tot het Nederlands maar speelt in vrijwel alle Westerse taalgemeenschappen, voor zover deze verschillende vormen van persoonlijke voornaamwoorden voor mannen en vrouwen hebben. Hoe lossen ze dat in die andere talen op?

Het Zweeds was één van de eerste talen die een nieuw persoonlijk voornaamwoord introduceerden. In 2015 werd daar de vorm *hen* ingevoerd als genderneutraal alternatief naast de al bestaande vormen *han* ‘hij’ en *hon* ‘zij’. Ook in het toch zo om zijn genderneutraliteit geprezen Engels speelde hetzelfde probleem en is gekozen voor het gebruik van de al bestaande meervoudsvorm *they* ‘zij’ als neutrale vorm in het enkelvoud, als alternatief voor *he* en *she*.

¹ Vergelijkbaar onderzoek voor het Engels heeft laten zien dat daar beroepsnamen in principe wel neutraal zijn, maar dat daar juist vooroordelen over wat nu juist specifiek mannen- of vrouwenberoepen zijn invloed hebben op de perceptie.

Zelfs in Frankrijk, waar de *Académie Française* pas in 2019 uiteindelijk het gebruik van vrouwelijke vormen van beroepsnamen volledig accepteerde is inmiddels een wildgroei aan verschillende vormen van genderneutrale persoonlijke voornaamwoorden ontstaan. Eén van deze vormen, *iel*, staat sinds 2021 zelfs in de *Petit Robert*, een gerenommeerd Frans woordenboek met ongeveer dezelfde status als de Van Dale voor het Nederlands. Toch gaat voor sommige personen *iel* – een samentrekking van de mannelijke en vrouwelijke vormen *il* en *elle* – nog niet ver genoeg, omdat deze vorm nog te veel op *il* en *elle* lijkt. Daarom kom je soms ook hele nieuwe vormen zoals *al* of *æl* tegen. De toekomst zal moeten uitwijzen welke vormen uiteindelijk zullen blijven.

Naast het gebruik van de mannelijke vorm, naar analogie met het Engels, worden in sommige talen ook voor beroepsnamen nieuwe woordvormen geïntroduceerd. Voor het Frans heeft Alpheratz bijvoorbeeld het achtervoegsel *-aire* voorgesteld: In plaats van *lecteur* of *lectrice* gebruik je dan *lectaire* om genderneutraal naar iemand te verwijzen. In het Duits kom je dan juist weer typografische alternatieven tegen, bijvoorbeeld het gebruik van het *Gendersternchen* zoals in *Student*in* in plaats van *Student* of *Studentin*. Het Duits heeft echter nog een, al langer bestaande, methode om genderneutrale vormen te maken, het gebruik van vormen die zijn afgeleid van onvoltooide deelwoorden, bijvoorbeeld *Studierenden* of *Reisenden*.

Zou zo'n vorm, naar analogie met het Duits, ook voor het Nederlands een optie kunnen zijn? Mogelijk is het in elk geval wel: *studerenden*, *reizenden*, *schrijvenden*. Dan horen we misschien in de toekomst op het station wel: *Beste reizenden*, *de intercity naar Amsterdam Centraal vertrekt van spoor 5*. Of blijven we bij onze *Beste reizigers*? Uiteindelijk zal het vooral van de keuzes van de taalgebruikers zelf afhangen. De tijd zal ons leren welke vormen de overhand zullen krijgen.

Literatuur

Alpheratz. 2018. *Grammaire du français inclusif*. Éditions Vent solars.

Gabriel, Ute; Pascal Gygax; Oriane Sarrasin; Alan Garnham & Jane Oakhill. 2008. Au pairs are rarely male: Norms on the gender perception of role names across English, French, and German. *Behavior Research Methods* 40, 206-212.

Meulen, Marten van der. 2020. Schema voor het kiezen van een genderneutraal persoonlijk voornaamwoord. *Neerlandistiek* (10-10-2020). URL: <https://neerlandistiek.nl/2020/10/schema-voor-het-kiezen-van-een-genderneutraal-persoonlijk-voornaamwoord/>

Pous, Irene de. 2020. Vanaf nu een 'redactrice'. Zoektocht naar een passende functienaam. *Onze taal* 2020 (10). URL: https://onzetaal.nl/uploads/editor/OnzeTaal_okt2020_de_pous.pdf